

FACULTAT DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ

GRAU EN ESTUDIS D'ESPANYOL I XINÈS: LLENGUA, LITERATURA I CULTURA

TREBALL DE FI DE GRAU

Curs 2024-2025

LA POÈTICA DE LA NOSTÀLGIA: ANÀLISI COMPARATIVA ENTRE LA LÍRICA DE
LA DINASTIA TANG I LA CASTELLANA.

Jordi Anfruns González

1631062

TUTOR/A

Bienvenido Morros Mestres

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Dades del TFG

Títol:

Lírica de la nostàlgia: Anàlisi comparativa entre la poesia de la dinastia Tang i la poesia castellana.

Lírica de la nostalgia: Análisis comparativo entre la poesía de la dinastía Tang y la poesía castellana.

Nostalgic Lyricism: Comparative analysis between Tang dynasty poetry and Castilian Poetry.

Autor: Jordi Anfruns González

Tutor: Bienvenido Morros Mestres

Centre: Facultat de Traducció i Interpretació

Estudis: Grau en Estudis de Español i Xinès: Llengua, Literatura i Cultura

Curs acadèmic: 2024-2025

Palabras clave / Paraules clau / Keywords:

Català: nostàlgia, literatura xinesa, literatura castellana, poesia Tang, poesia castellana, literatura comparada, anàlisi literària, filosofia emocional, simbolisme poètic, temps, espai, natura.

Español: nostalgia, literatura china, literatura castellana, poesía Tang, poesía castellana, literatura comparada, análisis literario, filosofía emocional, simbolismo poético, tiempo, espacio, naturaleza.

English: nostalgia, chinese literature, Castilian literature, Tang poetry, Castilian poetry, comparative literature, literary analysis, emotional philosophy, poetic symbolism, time, space, nature.

Resum del TFG

Català:

La nostàlgia, com a tema literari universal, es reflecteix en tradicions líriques tan riques com la poesia Tang xinesa i la poesia castellana. Aquest estudi analitza les representacions de la nostàlgia en ambdues tradicions, establint comparacions en els seus valors culturals, les seves formes poètiques i l'ús de símbols com el temps, l'espai i la natura. A través d'un marc teòric i l'anàlisi detallada d'autors clau com Li Bai, Du Fu, Antonio Machado i Luis Cernuda, el treball explora les similituds i diferències, aportant claus per a una comprensió més profunda de la dimensió emocional i cultural de la nostàlgia.

Español:

La nostalgia, como tema literario universal, se refleja en tradiciones líricas tan ricas como la poesía Tang china y la poesía castellana. Este estudio analiza las representaciones de la nostalgia en ambas tradiciones, estableciendo comparaciones en sus valores culturales, sus formas poéticas y el uso de símbolos como el tiempo, el espacio y la naturaleza. A través de un marco teórico y el análisis detallado de autores clave como Li Bai, Du Fu, Antonio Machado y Luis Cernuda, el trabajo explora las similitudes y diferencias, aportando claves para una comprensión más profunda de la dimensión emocional y cultural de la nostalgia.

English:

Nostalgia, as a universal literary theme, is reflected in the rich lyric traditions of Tang Chinese poetry and Castilian poetry. This study examines representations of nostalgia in both traditions, comparing their cultural values, poetic forms, and the use of symbols such as time, space, and nature. Through a theoretical framework and detailed analysis of key authors such as Li Bai, Du Fu, Antonio Machado and Luis Cernuda, the research explores similarities and differences, providing insights into the emotional and cultural dimension of nostalgia.

TAULA DE CONTINGUTS

1.	Introducció.....	6
1.1.	Definició del problema: la nostàlgia com a tema literari universal.....	6
1.2.	Importància i justificació de l'estudi	6
	L'universalisme del concepte de nostàlgia	6
	La importància de la comparació cultural.....	7
	El valor interdisciplinari	7
	La reconstrucció de la identitat i la memòria a través de la literatura	7
1.3.	Objectius generals i específics	7
2.	Marc conceptual i teòric	8
2.1.	Definició i caracterització de la nostàlgia en la literatura.....	8
2.2.	Context històric i cultural de les tradicions líriques xinesa i castellana.....	10
2.3.	La nostàlgia com a reflexió filosòfica i emocional.....	11
3.	La nostàlgia a la lírica xinesa	11
3.1.	Característiques i temes recurrents de la nostàlgia en la poesia xinesa	11
	Separació i distància	11
	Nostàlgia de la Llar i la Terra Nativa	14
	La Lluna i el cel com a símbols de nostàlgia	16
	Pèrdua d'antiga glòria i ruïnes.....	17
	La natura com a refugi.....	18
3.2	Li Bai i Du Fu: Nostàlgia de l'exili i el passat	19
	Li Bai i la nostàlgia	20
	Du Fu i la nostàlgia	20
3.3	El <i>Shijing</i> i les seves representacions de nostàlgia.....	21
3.4	Evolució de la nostàlgia a la lírica xinesa moderna.....	23
	Literatura xinesa antiga: Les primeres expressions de la nostàlgia.....	23
	Literatura clàssica i medieval: La dinastia Tang i el cim de la nostàlgia poètica.....	23
	Dinastia Song: Nostàlgia pel passat com a reflexió política	24
	Dinasties Ming i Qing: Nostàlgia pel passat i la caiguda de l'imperi.....	24
	Literatura xinesa moderna: Nostàlgia davant la revolució i el canvi	25
4.	La nostàlgia a la lírica castellana	25
4.1.	Característiques i temes recurrents de la nostàlgia en la poesia castellana	25
	L'exili i la separació com a fonts de nostàlgia	26
	La nostàlgia per la natura i la vida rural.....	27

El pas del temps i la melancolia.....	28
La crítica a la pèrdua cultural i la tradició	29
4.2 Antonio Machado i Luís Cernuda: la idealització del passat.....	30
La nostàlgia en la poesia del Romanticisme castellà	31
4.4 L'evolució de la nostàlgia en la literatura castellana	31
La nostàlgia medieval: l'elegia i el lament pel passat	31
El Renaixement: nostàlgia per un món perdut d'harmonia i bellesa	32
El Barroc: nostàlgia per la fugacitat del temps i la mort	33
El Romanticisme: la nostàlgia per la llibertat i la identitat.....	33
La nostàlgia a la literatura contemporània: un tema universal.....	33
5. Comparació entre la nostàlgia a la lírica xinesa i castellana.....	34
5.1 Similituds en la representació de la nostàlgia	34
5.2 Diferències en valors culturals i formes poètiques.....	37
5.3 L'ús del temps, l'espai i la natura com a símbols.....	38
5.4 El concepte de "temps perdut" en les dues tradicions	40
5.5 Nostàlgia, identitat i patrimoni cultural: una visió comparativa	41
6. Conclusions.....	42
7. Referències bibliogràfiques	43

1. Introducció

1.1. Definició del problema: la nostàlgia com a tema literari universal

La nostàlgia és un concepte complex i pluridisciplinari que ha estat abordat de manera recurrent en diferents tradicions literàries al llarg de la història. Etimològicament, prové del grec *nostos* (retorn) i *algos* (dolor), i es refereix al sentiment de melancolia o enyorança que sorgeix en recordar un temps passat, un espai o un moment idealitzat. Aquesta experiència emocional no és exclusiva d'una cultura o època determinada, sinó que es manifesta de manera transversal en cultures diverses, donant lloc a representacions literàries que reflecteixen tant dimensions personals com col·lectives.

En el context literari, la nostàlgia no es redueix només a un sentiment individual, sinó que s'entrellaça amb aspectes filosòfics, històrics i socials. L'exili, la distància física o emocional, la pèrdua d'un temps idealitzat o la reflexió sobre el pas del temps són alguns dels factors que donen forma a la seva expressió en els textos literaris. En aquest sentit, el seu tractament en la poesia resulta un mitjà essencial per explorar aquestes emocions, ja que la lírica proporciona eines simbòliques i estilístiques que permeten representar la nostàlgia en diverses formes.

L'objectiu d'aquest apartat és analitzar com aquest sentiment s'ha tractat específicament en dos grans cicles literaris: la tradició lírica xinesa, marcada per la dinastia Tang i altres períodes, i la tradició lírica castellana, que abasta períodes que van des de l'Edat Medieval fins al Romanticisme i la modernitat. Comparant aquestes dues tradicions es pretén identificar similituds i diferències en la seva concepció, evolució i manifestació literària.

1.2. Importància i justificació de l'estudi

La rellevància d'aquest estudi es basa en diversos aspectes:

L'universalisme del concepte de nostàlgia

La nostàlgia és un tema recurrent en diferents tradicions literàries i, per tant, estudiar-la en comparació permet identificar patrons universals i aspectes particulars de cada cultura. Analitzar-ne la representació en dues tradicions tan distants i alhora tan riques, com la xinesa i la castellana, ajuda a comprendre les diferents maneres d'enfocar i donar significat a la memòria i al temps perdut.

La importància de la comparació cultural

Comparar la lírica de la dinastia Tang i la lírica castellana permet adoptar una perspectiva comparativa que evidencia la diversitat en les seves aproximacions temàtiques i estilístiques. Aquesta comparació no només revela les similituds en la seva concepció de la nostàlgia, sinó també les diferències derivades dels seus contextos culturals, socials i filosòfics específics.

El valor interdisciplinari

No és només un tema literari, sinó que també es relaciona amb reflexions filosòfiques, històriques i emocionals. Aquest estudi permet establir un diàleg entre la literatura comparada, la filosofia i la història per explorar la complexitat d'aquest tema.

La reconstrucció de la identitat i la memòria a través de la literatura

La nostàlgia és un instrument poètic que permet explorar la identitat individual i col·lectiva, la pèrdua, el record i la relació amb el patrimoni cultural. Analitzar aquest sentiment permet explorar com aquestes tradicions han abordat la relació entre la identitat i el concepte de temps.

1.3. Objectius generals i específics

L'objectiu principal d'aquesta recerca és analitzar la representació i l'evolució de la nostàlgia en la lírica de la dinastia Tang i en la tradició lírica castellana, establint comparacions per identificar tant similituds com diferències en la seva concepció i expressió.

Quant a objectius específics tenim:

- Definir el concepte de nostàlgia en el context de la literatura lírica: Estudiar les característiques generals que defineixen la nostàlgia com a tema literari i el seu desenvolupament en diferents tradicions poètiques.
- Analitzar la representació de la nostàlgia en la lírica xinesa: Identificar els temes, símbols i conceptes recurrents en la producció poètica de la dinastia Tang, amb especial atenció a figures emblemàtiques com Li Bai i Du Fu.
- Explorar la lírica castellana en relació amb la nostàlgia: Examinar com la nostàlgia es

manifesta en obres i autors destacats en la tradició castellana, com ara Garcilaso de la Vega i Antonio Machado.

- Comparar les tradicions xinesa i castellana: Estudiar similituds i diferències en la representació de la nostàlgia, posant atenció als seus símbols, usos literaris, dimensions emocionals i filosòfiques.
- Analitzar la funció de la nostàlgia com a eina poètica per reflexionar sobre el pas del temps, la memòria i la identitat: Explorar com en cada tradició s'utilitza com una via per relacionar amb el temps, la pèrdua i la recerca d'identitat.

Amb aquesta anàlisi, es plantegen les bases sòlides per avançar en els apartats posteriors de l'estudi, establint conceptes, metodologies i comparació necessàries per a l'exploració.

2. Marc conceptual i teòric

2.1. Definició i caracterització de la nostàlgia en la literatura

El diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans defineix aquest terme de la següent manera: *Dolença causada per l'enyorament del país, del poble, de la llar.* És a dir, que el concepte de nostàlgia el podem definir com un sentiment que evoca la rememoració de temps passats els quals sovint es perceben com a millors o inaccessibles. En referència a l'àmbit literari, la nostàlgia es comprèn com una exploració emocional que connecta l'experiència personal i la identitat amb la memòria i el temps, establint així un fil conductor entre els temps passats i presents.

Així mateix, Batcho (2023) identifica el caràcter de la nostàlgia de la següent manera:

Nostalgia has been defined by some as pleasant, wistful, and sentimental, but by others as yearning, longing, and bittersweet. Empirical research has identified nostalgia as both positively and negatively toned, and has documented less favorable facets along with beneficial ones. [La nostàlgia ha estat definida per alguns com a agradable, melancòlica i sentimental, però d'altres com a anhelosa, enyorançadora i agredolça. La investigació empírica ha identificat la nostàlgia amb tons tant positius com negatius, i ha documentat facetes menys favorables juntament amb altres de beneficioses.]

Això es relaciona amb el fet clau que és el caràcter subjectiu de la nostàlgia, doncs aquesta és un sentiment personal que es manifesta en el record d'experiències o espais associats a una

identitat o context específics. Així, els textos que tracten la nostàlgia fan referència a fragments d'experiències individuals i col·lectives, construint-se com a símbols d'un temps irrecuperable o d'un ordre emocional que es troba fora de l'abast de l'individu en el moment present.

Històricament, la nostàlgia es va conceptualitzar com una malaltia durant el període de la modernitat, però amb el temps, es va convertir en un concepte literari i filosòfic que explora dimensions molt més complexes, relacionades amb la memòria, el desarrelament i la reflexió sobre la condició humana. Així, a la literatura no és només una evocació idealitzada, sinó també una forma d'exploració emocional que ajuda a comprendre el trànsit entre el subjectiu i l'objectiu, el personal i el col·lectiu.

I és que la nostàlgia va ser tractada com una malaltia a Europa moderna, particularment durant els segles XVII i XVIII, tot i que la seva comprensió i les seves implicacions eren ben diferents de com la veiem avui dia. En aquell moment, la nostàlgia no es considerava simplement una emoció o un sentiment, sinó que es diagnosticava com un trastorn físic i mental. Durant aquest període, especialment en el context dels soldats i viatgers que passaven llargues temporades lluny de casa, la nostàlgia va ser vista com una mena de malaltia física i psíquica. En aquells temps, els metges associaven la nostàlgia amb un desequilibri en els fluids corporals o una pèrdua de l'ànima, concepcions que provenien de les teories mèdiques humoralistes d'Hipòcrates i Galè. Els símptomes típics de la nostàlgia en aquest context incloïen un estat d'ànim deprimit, ansietat, problemes de son, febres, pèrdua d'apetit i fins i tot comportaments autodestructius, com l'autolesió o el suïcidi. Els metges de l'època consideraven que la nostàlgia podia ser tan greu com altres malalties físiques i la tractaven amb mètodes que incloïen la sangria, l'administració de medicaments o el retorn al lloc d'origen per "curar" el pacient.

Aquesta percepció va perdurar fins ben entrat el segle XIX, quan la medicina va començar a avançar i es va començar a entendre millor la psicologia humana. Les causes de la nostàlgia van començar a ser vistes més com una resposta emocional i mental a la separació de la llar o a la pèrdua d'un entorn familiar, en comptes d'una malaltia física. Amb l'aparició de la psicoanàlisi a principis del segle XX, la nostàlgia va ser tractada des d'una perspectiva psicològica més profunda, associada a la recerca d'identitat, la pèrdua i la necessitat d'aferrament emocional, i ja no com una malaltia en el sentit clàssic.

2.2. Context històric i cultural de les tradicions líriques xinesa i castellana

La nostàlgia es manifesta de manera diferent en les tradicions literàries, ja que s'alimenta del context històric i social particular en el qual es desenvolupa. Les tradicions líriques xinesa i castellana presenten maneres distintes d'entendre i expressar aquest sentiment.

En la literatura xinesa, la nostàlgia està profundament arrelada en la idea d'un sentiment de pèrdua o anhel que transcendeix el temps i l'espai. Les obres poètiques clàssiques xineses, com ara les de la dinastia Tang i la dinastia Song, presenten un marcat estil introspectiu, basat en la contemplació de paisatges naturals, el pas del temps i la separació. En aquest sentit, es vincula a la naturalesa, la distància i la melancolia generada per la separació de la llar, el país natal i els moments passats.

Quant a la poesia, aquesta nostàlgia sovint es representa a través de símbols naturals com ara la lluna, els rius o les muntanyes, que esdevenen metàfores d'espais ideals, de moments passats o de l'absència emocional. Les dinàmiques del Yin i el Yang, així com la cosmovisió taoista, també contribueixen a aquesta concepció de la nostàlgia, ja que es veu com una resposta a la impermanència i als canvis inevitables en el cicle de la vida.

En el cas de la tradició lírica castellana, la nostàlgia també s'enfoca en la relació entre el temps passat i el present, però es configura a partir de concepcions culturals i històriques diferents. Des de la poesia medieval fins a la literatura moderna, la nostàlgia castellana es manifesta com a anhel de retornar a un temps idealitzat i a una identitat específica. En el context castellà, aquest sentiment es vincula amb el pas del temps, l'exili, la pèrdua de la unitat política i social i el conflicte entre tradició i modernitat.

El sentiment a la literatura castellana es troba tant en el "*Romancero viejo*" com en les obres de poetes com Antonio Machado o Gerardo Diego, els quals exploren la memòria i el pas del temps com a elements fonamentals per entendre el present. En aquest sentit, la nostàlgia no solament busca idealitzar el passat, sinó que es converteix en un mitjà per reflexionar sobre el sentiment d'incertesa, l'exili i la relació de l'individu amb el seu entorn social i històric.

Així doncs, mentre que en la tradició xinesa la nostàlgia s'associa amb la connexió espiritual i

natural, a partir d'un ideal paisatgístic i d'harmonia amb el món, en la tradició castellana està més vinculada a una reflexió sobre la identitat, la pèrdua política i el temps subjectiu. Ambdues tradicions comparteixen la concepció de la nostàlgia com una resposta emocional davant el canvi i el temps, però cada una la contextualitza a partir de la seva cosmovisió i la seva història.

2.3. La nostàlgia com a reflexió filosòfica i emocional

La nostàlgia també es converteix en una reflexió filosòfica i emocional que explora aspectes profunds de l'existència humana. En aquest sentit, es pot entendre com una eina per accedir a la comprensió de la memòria, la identitat, el temps i el dolor.

Des d'un punt de vista emocional, la nostàlgia es converteix en una forma d'escapament de la realitat, oferint un refugi mental en la idealització del passat. Això pot ser tant una forma de consolar-se com una manera de patir per allò perdut, establint una tensió emocional entre l'angoixa del temps irrecuperable i el consol de la memòria.

La nostàlgia també s'interrelaciona amb conceptes com el desarrelament i la pèrdua. En un món marcat per l'exili o el canvi constant, aquest sentiment s'intensifica, ja que la pèrdua d'espais, de contextos i d'identitats sol ser experimentada de manera més aguda. Així, la nostàlgia no solament mira cap enrere, sinó que també adquireix dimensions introspectives i existencials en el seu intent de reconèixer el sentit i el propòsit de la vida.

En resum, la nostàlgia es configura com un pont entre la memòria, l'emoció i la reflexió filosòfica, posant en qüestió les dimensions subjectives de l'existència i la complexa relació que mantenim amb el temps i la pèrdua.

3. La nostàlgia a la lírica xinesa

3.1. Característiques i temes recurrents de la nostàlgia en la poesia xinesa

Separació i distància

La nostàlgia causada per la separació de persones estimades és un tema recurrent, ja que la distància física entre individus genera sentiments d'abandonament i desesperança. En la tradició xinesa, especialment durant les dinasties Tang i Song, era comú que els funcionaris,

soldats o estudiosos fossin assignats a terres llunyanes, i això provocava una gran soledat i l'anhel de tornar a casa. Aquesta separació no només reflectia la llunyania, sinó també una separació emocional que emfatitza la importància de lligams familiars i personals.

Poetes com en Du Fu van explorar profundament el tema de la distància com a font de sofriment. En el seu poema “*En una nit de lluna penso els meus germans*”, la separació física esdevé l'eix central del dolor emocional. El poeta, lluny de la seva família durant una època de guerra i inestabilitat, expressa com la distància entre ell i els seus germans no només és geogràfica, sinó també afectiva i espiritual. El poema no parla tant de l'espai que els separa, sinó del buit que aquesta absència genera dins seu. El fet de no saber si els seus familiars estan sans i estalvis, i la impossibilitat de comunicar-s'hi, intensifiquen el sentiment de solitud i de pèrdua. Aquesta experiència de distància forçada revela una nostàlgia que no és només enyorança d'un lloc, sinó del vincle humà trencat per les circumstàncies. D'aquesta manera, Du Fu converteix la distància en un motiu poètic que encapsula la fragilitat de les relacions en temps de separació.

戍鼓断人行，邊秋一雁聲。
露從今夜白，月是故鄉明。
有弟皆分散，無家問死生。
寫信何由達？寄書空復情。

*Els tambors de la tropa suspenen els viatges.
A la frontera, una oca proclama la tardor.
D'aquesta nit ençà, que blanca la rosada!
La lluna, al meu terror, té idèntica esplendor.*

*Els meus germans estan pertot arreu dispersos:
No tinc casa que em digui si estan vius o estan morts.
Les cartes que m'escriuen, ni tan sols les espero.
I com més guerra hi hagi serà encara pitjor.*
(trad. Ferraté, J. 1991)

En aquest marc, la distància no només separa, sinó que defineix. L'enyorança neix d'allò que s'ha estimat i ja no és a l'abast, però continua viu en el pensament. El paisatge natural es converteix en un espai de ressonància emocional. No és un simple fons escènic, sinó un mirall

que amplifica la melangia interior. Els poetes utilitzen elements com el riu (que flueix sense parar), la lluna (visible des de llocs distants), o les estacions de l'any (que afecten igualment tothom) per suggerir una connexió que persisteix malgrat la separació física. La separació entre en Du Fu i els seus germans no és només geogràfica, sinó existencial: la guerra civil i el caos polític han destruït les estructures familiars, i el poeta es troba immers en una situació de radical incertesa. El vers “*No tinc casa que em digui si estan vius o estan morts*” reflecteix no només la pèrdua de contacte, també l'anul·lació dels vincles socials més bàsics.

Un altre exemple del pes de la distància com a font de nostàlgia el trobem en el poema “夜雨寄北” (“*Enviat al nord a la meva esposa, una nit de pluja*”), de Li Shangyin:

君問歸期未有期，巴山夜雨漲秋池。
何當共剪西窗燭，卻話巴山夜雨時。

*Me preguntas cuándo volveré.
Pero todavía no lo sé.
Las lluvias nocturnas del monte Ba
desbordan los estanques otoñales.
¿Cuándo volveremos a reunirnos,
bajo la ventana de la alcoba, despabilando juntos las velas?
Ya charlaremos sobre estas noches de interminables lluvias del monte.*
(trad. Chen, G. 2016)

[*Em preguntes quan tornaré. / Però encara no ho sé. / Les pluges del mont Ba / desborden els estanys tardorencs. / Quan tornarem a reunir-nos, / sota la finestra de l'alcoba, espavilant junts les espelmes? / Ja xerrarem sobre aquestes nits de pluges interminables de la muntanya.*]

En aquest breu poema, es respon a la pregunta de la seva esposa sobre el moment del retrobament, però ho fa amb una dolorosa incertesa: “*encara no ho sé*”. Aquest desconeixement accentua el patiment de la separació, que no és només espacial sinó també temporal i emocional. La imatge de les pluges nocturnes sobre el mont Ba crea una atmosfera de recolliment i tristesa, en què la natura reflecteix l'estat d'ànim del poeta. El record de compartir una vetlla íntima “*espavilant junts les espelmes*” subratlla la nostàlgia no només per la presència física de l'altre, sinó per la quotidianitat compartida, ara inabastable. La distància es converteix així en una ferida oberta que només es mitiga amb l'esperança d'un retrobament

futur, on puguin parlar, amb tendresa, d'aquestes nits interminables. En aquest poema, com en el de Du Fu, la separació transforma l'amor en memòria i la memòria en desig, evidenciant com la distància pot alimentar la intensitat emocional de l'enyorança.

El poemes, doncs, il·lustren amb claredat com la separació i la distància esdevenen formes concentrades de nostàlgia: no són només situacions físiques, sinó experiències subjectives profundes que activen una memòria carregada de pèrdua, d'amor persistent i d'una recerca d'unitat emocional enmig del desmembrament familiar i social.

Nostàlgia de la Llar i la Terra Nativa

Com hem vist a l'exemple anterior, la nostàlgia per la llar és una constant en la literatura xinesa, especialment en contextos d'exili o separació forçada. Molts poetes que s'allunyaven de la seva terra natal experimentaven un profund sentiment de nostàlgia no només per la casa en sí, sinó per tot el que representava: les persones estimades, els costums, les olors, i la comunitat cultural i social de la qual formaven part. La casa natal es convertia en un símbol de perduda, i la seva absència posava de manifest un desig de retorn a les arrels.

Un dels exemples més icònics d'aquest sentiment és el poema 靜夜思 ("Enyor d'una nit de calma" d'en Li Bai. En ell, el poeta descriu com, estirat de nit al seu llit, veu la llum de la lluna brillar sobre el terra i la confon amb gebrer. En aquest instant d'introspecció i silenci, la visió de la lluna l'empeny a pensar en la seva terra natal. Amb només uns quants versos, Li Bai aconsegueix condensar una emoció universal: la distància física activa el record del lloc d'origen, i aquest record desperta un enyor intens i íntim. La casa no s'hi esmenta explícitament, però la seva absència plana sobre tot el poema. Aquest desig de retorn és una recerca de l'estabilitat emocional, l'origen i la identitat que només la llar pot oferir.

床前明月光，
疑是地上霜。
舉頭望明月，
低頭思故鄉。

*Enfront del llit, un raig de lluna clar.
En terra, em dic, comença ja a gebrar?
Aixeque el cap: mire brillar la lluna.*

Recline el cap: m'enyore de la llar.

(Trad. Verger, E. J. 2008)

Temps i impermanència

La poesia xinesa també tracta profundament sobre la transitorietat del temps i la nostàlgia pel temps perdut. Això es reflecteix en la visió cíclica de la vida que es troba en la filosofia taoista i budista, que subratlla la impermanència de tots els fenòmens naturals i humans (Castelli, A. 2022). Els poetes sovint reflexionen sobre el pas del temps a través de les estacions de l'any, especialment la tardor, que es veu com un període de reflexió i de pèrdua, en què les fulles caigudes simbolitzen la fi d'una època.

Aquesta temàtica es combina amb la preocupació per la pèrdua de joventut i vitalitat, un tema central en el poema 金縷衣 (“*Vestimentes de fils d'or*”) de Du Qiulian. En el text, la poetissa encoratja a aprofitar la joventut abans que passi. Aquesta actitud reflecteix una nostàlgia anticipada per allò que encara no s'ha perdut, però que se sap efímer. La bellesa, l'amor i les oportunitats es mostren com fràgils, i l'única resposta possible és viure-les amb plenitud abans que es desintegren amb el pas del temps. Així, Du Qiulian demostra una visió vitalista però melancòlica, en què el temps no és només una força inevitable, sinó també una font d'urgència emocional. La nostàlgia, en aquest cas, s'entrellaça amb una consciència aguda de la impermanència i amb la tristesa de saber que tot allò bell està condemnat a desaparèixer.

勸君莫惜金縷衣，
勸君惜取少年時。
花開堪折直須折，
莫待無花空折枝。

*No des tanta importancia a la vestimenta,
aunque fuera bordada con hilos de oro.*

*Pero sí a cada hora y minuto
de tu lozana adolescencia.*

Las flores hay que cogerlas a tiempo.

*Si no, solo te quedarás
con las ramas desnudas y secas.*

(trad. Chen, G. 2016)

[No donis tanta importància a la vestimenta, / encara que fos brodada amb fils d'or. / Però sí a cada hora i minut / de la teva ufanosa adolescència. / Les flors cal agafar-les a temps. / Si no, només et quedaràs / amb les branques nues i seques.]

La Lluna i el cel com a símbols de nostàlgia

La lluna apareix amb una freqüència extraordinària, convertint-se en un dels símbols més evocadors de tot el corpus líric xinès. Més que un simple element natural, la lluna assumeix múltiples dimensions simbòliques: és alhora un mirall del paisatge interior del poeta, un marcador del pas del temps i, sobretot, un vincle invisible entre persones separades per la distància. Quan un poeta mirava la lluna des d'un lloc remot, podia imaginar que les persones estimades estaven fent el mateix, creant així una forma d'unió emocional a través del cel nocturn.

La lluna també funciona com a desencadenant de records. La seva llum activa sentiments d'enyorança: fa pensar en la llar, en la infància, en els pares o en l'amant absent. A diferència del sol, que representa activitat i moviment, la lluna presideix la quietud i el silenci, creant l'atmosfera perfecta per a la introspecció. En moltes obres, la seva resplendor és complementada per la solitud del poeta, que contempla el cel enmig d'una nit llarga i desvetllada, buscant consol en un paisatge inalterable que, precisament per la seva constància, subratlla encara més la inestabilitat de la vida humana.

En 峨眉山月歌 (“La lluna sobre el mont Emei”), en Li Bai, utilitza la imatge de la lluna com a eix simbòlic que articula l'experiència de la separació i el desig de retrobament. Així, la lluna es converteix en un pont silenciós entre els que estan separats, en un testimoni còsmic de la memòria compartida i en un emblema líric de la nostàlgia.

峨眉山月半輪秋，
影入平羌江水流。
夜發清溪向三峽，
思君不見下渝州。

*Tardor, lluna creixent per sobre el mont Emei.
Flueix, pàl·lid reflex, amb l'aigua del Pingqiang.
De nit, la rada clara, salpem vers les Tres Gorges.*

No t'hi veig, i t'enyore, quan passem per Yuzhou.

(Trad. Verger, E. J. 2008)

Pèrdua d'antiga glòria i ruïnes

Una altra dimensió important de la nostàlgia en la poesia xinesa és la reflexió sobre el declivi de civilitzacions passades i les glòries perdudes. Aquest tipus de nostàlgia no es limita a una dimensió personal o íntima, sinó que sovint adquireix una càrrega històrica i col·lectiva. Els poetes no només evoquen les dinasties caigudes i les societats antigues en descomposició, sinó que també observen amb dolor el deteriorament del seu propi present: guerres, decadència moral, desordre polític o pèrdua de valors. D'aquesta manera, el record del passat actua com a contrast dolorós amb una realitat contemporània marcada per la inestabilitat i la pèrdua. La visió de ciutats desolades, temples abandonats o palaus reduïts a ruïnes simbolitza no només el pas del temps, sinó la fallida de projectes humans que havien aspirat a la permanència i a la grandesa.

Aquest tipus de nostàlgia col·lectiva i crítica es troba de manera molt clara en el poema 春视 (“*Davant la primavera*) de Du Fu, escrit enmig dels estralls de la rebel·lió d’An Lushan. En aquest text contempla com malgrat l’arribada de la primavera, que hauria de simbolitzar renaixement i bellesa, el país continua immers en el caos i la destrucció. L’oposició entre la renovació de la natura i la decadència humana accentua el to tràgic del poema: mentre els cirerers floreixen, la capital és devastada i el poeta, aclaparat pel dolor nacional, no pot fer més que lamentar-se. El sentiment de nostàlgia es dirigeix aquí no cap a una persona o un lloc, sinó cap a una època de pau, ordre i dignitat que ja no existeix. En Du Fu utilitza la seva poesia per documentar un col·lapse històric i per expressar l’enyor per un món millor que s’esvaeix davant els seus ulls.

国破山河在，
城春草木深。
感时花溅泪，
恨别鸟惊心。
烽火连三月，
家书抵万金。
白头搔更短，
浑欲不胜簪。

*Amb tot l'estat fet trossos, els monts i els rius romanen.
Ciutat primaveral: herba i arbres que fullen.
Sentint-se del mal temps, les flors esquitxen llàgrimes.
Avorrits de baralles, els ocells els cors punyen.*

*S'encenen alimares, seguides, fa tres mesos.
Una carta de casa em val una fortuna.
Si em grato els cabells blancs, encara més en perdo:
quasi que no en tinc prou per clavar-hi l'agulla.
(trad. Ferraté, J. 1991)*

La natura com a refugi

En la tradició poètica xinesa, la natura juga un paper fonamental no només com a inspiració estètica, sinó també com a refugi emocional per al poeta. Els paisatges naturals, com les muntanyes, els rius, els boscos i els jardins, són sovint utilitzats com a metàfores de la recerca interior i de la nostàlgia per la serenitat i l'equilibri emocional. En molts casos, els poetes retirats de la vida pública utilitzaven la natura com a mitjà per evadir-se de la turbulència política i social, trobant en el paisatge un lloc on podien reflexionar sobre el passat amb calma.

La nostàlgia per la natura també es vincula al sentiment de pèrdua de la simplicitat de la vida i la voluntat de tornar a un món més autèntic. Poetes com Wang Wei i Bai Juyi es retiraven a la natura per a trobar la pau interior, a vegades acompanyats de la seva pròpia introspecció sobre la desconexió dels valors tradicionals que havien marcat el passat.

斜阳照墟落，穷巷牛羊归。
野老念牧童，倚杖候荆扉。
雉雉麦苗秀，蚕眠桑叶稀。
田夫荷锄至，相见语依依。
即此羡闲逸，怅然吟式微

*Oblicuos rayos de sol
doran la pequeña aldea.
Bueyes y ovejas regresan
por callejuelas angostas.*

*Ante la puerta enramada,
apoyado en su cayado, un viejo labriego
espera al joven pastor.
Los faisanes cantan entre lozanas espigas de trigo.
Gusanos de seda duermen sobre escasas hojas de morera.
Azadón al hombro, los labradores se encuentran
y se detienen a conversar alegremente.
¡Cómo envidia esta vida apacible!
Triste, recito el antiguo "Volved al campo".
(trad. Chen, G. 2016)*

[Oblics rajos de sol / dauren la petita aldea. / Bous i ovelles tornen / per carrerons estrets. / Davant la porta enramada, / recolzat en el seu gaiato, un vell pagès / espera el jove pastor. / Els faisans canten entre ufanoses espigues de blat. / Cucs de seda dormen sobre escasses fulles de morera. / Aixada l'espallla, els pagesos es troben / i s'aturen a conversar alegrement. / Com envejo aquesta vida plàcida! / Trist, recito l'antic "Torneu al camp".]

3.2 Li Bai i Du Fu: Nostàlgia de l'exili i el passat

Li Bai (701–762) i Du Fu (712–770) són dos dels poetes més venerats de la dinastia Tang, àmpliament considerada l'edat daurada de la poesia xinesa. Tots dos poetes han deixat una marca indeleble en la literatura xinesa amb les seves veus distintes, tot i que reflecteixen diferents aspectes de l'experiència humana, particularment en el tractament de temes com la nostàlgia.

Li Bai, sovint anomenat el "poeta immortal", és conegut per la seva poesia romàntica i impregnada de taoisme. Els seus poemes sovint evoquen temes de naturalesa, llibertat i la bellesa del moment, i expressen una profunda desig de connexió amb el món natural i les persones que estimava.

Du Fu, per la seva banda, és conegut com el "poeta savi" a causa del seu profund compromís amb la responsabilitat social i moral. La seva poesia és sovint seriosa, reflexiva i preocupada per les turbulències del seu temps, incloent-hi el desordre provocat per la guerra, la fam i la inestabilitat política. Els poemes d'en Du Fu mostren una gran empatia pel patiment del poble

comú, i la seva obra sovint reflecteix nostàlgia per un temps de pau i harmonia que sembla cada cop més llunyà mentre és testimoni de la caiguda de la dinastia Tang.

Malgrat les seves diferències en estil poètic i enfocament temàtic, tant en Li Bai com en Du Fu exploren la nostàlgia de manera profunda, utilitzant-la per navegar pels sentiments de pèrdua, distància i el pas del temps.

Li Bai i la nostàlgia

La poesia de Li Bai és reconeguda per la seva idealització de la llibertat i l'existència despreocupada, però sovint porta una corrent de nostàlgia, especialment pel que fa a les seves relacions i el seu desig d'un ideal inabastable. Una de les formes més significatives de nostàlgia en les seves obres està vinculada a la separació i la distància. Molts dels seus poemes es van escriure en temps d'exili personal o quan estava separat de la seva terra natal. Aquesta distància el portava sovint a reflexionar sobre les seves connexions amb la família, els amics i les seves arrels, especialment durant moments de solitud o anhel.

La nostàlgia d'en Li Bai també està vinculada a la seva profunda veneració per la naturalesa i el cosmos. Els seus poemes sovint mostren un desig de escapar de les limitacions de la societat humana i retornar a una existència més natural i lliure, tot i que aquest món és, en última instància, inaccessible. El tema recurrent de viatjar a la seva poesia representa un desig de llibertat, però també una sensació implícita de desplaçament, ja que la llibertat que busca sovint contrasta amb el profund desig de companyia i estabilitat que li proporcionen les seves arrels.

Du Fu i la nostàlgia

La poesia d'en Du Fu, presenta una visió més sòlida i sovint melancòlica de la nostàlgia. Conegut per les seves reflexions sobre justícia social i el sofriment humà, explora sovint el tema de la nostàlgia, particularment pel que fa a la pèrdua d'un passat pacífic i pròsper. La seva obra sovint lamenta la caiguda dels valors socials i la decadència de la dinastia Tang a causa de la corrupció interna, la guerra i la inestabilitat.

La nostàlgia d'en Du Fu no es tracta tant de desitjar la bellesa de la natura o la simplicitat de la vida, sinó de desitjar el retorn de la pau, l'estabilitat i l'harmonia que ell sentia que es van perdre degut a la inestabilitat política. Un dels seus poemes més coneguts, "*Vista de*

primavera” (春望), escrit durant la Rebel·lió d'An Lushan, captura la seva sensació de desil·lusió i la pèrdua de la seva ciutat Chang'an, la ciutat capital, que una vegada va ser un centre vibrant de cultura i prosperitat. El poema expressa una nostàlgia per un temps de pau i unitat, mentre Du Fu observa com la ciutat es destrueix i reflexiona sobre la profunda pèrdua del món que coneixia.

En les seves obres sovint expressa penediment per la pèrdua de temps millors, especialment en les seves descripcions de paisatges devastats per la guerra i el sofriment de les persones. El seu desig no es limita només a records personals, sinó que reflecteix la memòria col·lectiva d'una època millor. La nostàlgia es fonamenta en el sentit del deure i el seu paper com a testimoni de la història, i és aquesta mateixa consciència del deure moral la qual intensifica la seva nostàlgia. Els seus poemes no només lamenten la pèrdua de les seves pròpies comoditats, sinó que reflecteixen un profund desig de restaurar l'ordre en el món.

Un altre exemple de la nostàlgia se troba en les seves freqüents referències a la seva família i els moments en què podia estar amb ells. A causa de la inestabilitat de l'època, en Du Fu va estar sovint separat dels seus éssers estimats, i els seus poemes sovint expressen un profund desig de reunir-se. En molts d'ells, l'autor imagina una vida tranquil·la a la campanya amb la seva família, lluny del caos de la guerra i la corrupció política, expressant nostàlgia per una vida senzilla de unitat familiar i domesticitat pacífica.

3.3 El *Shijing* i les seves representacions de nostàlgia

El *Shijing* (詩經, Clàssic de la poesia) és la primera antologia de poemes xinesos coneguda, que recull 305 peces del període de la dinastia Zhou (segle XI–VII aC). Tradicionalment atribuït a Confuci, aquest corpus va ser estudiat i memoritzat durant mil·lennis. És considerat el *Shijing* com la primera antologia de poesia xinesa i va ser estudiat com a model d'expressió literària. Els poemes del *Shijing* fan un ampli ús d'imatges, sovint derivades de la natura, cosa que dona lloc a metàfores subtils (fent “venir a la ment” un sentiment a partir d'un element natural). Així, encara que sovint festius o ritualístics, aquests poemes creen també un equilibri emotiu que permet expressar melangia i enyorança de manera continguda. En resum, el *Shijing* estableix principis estètics i temàtics (imatges paisatgístiques, símbols emocionals, to equilibrat) que seran fonts d'inspiració per a la tradició poètica posterior.

El *Shijing* proveeix una reserva d'imatges (ocells, arbres, elements celestials) i tòpics (com festeig, separació, lluita per la bellesa o la justícia) que els poetes Tang reinterpreten amb els seus propis recursos formals i personals, creant una continuïtat literària de mil·lennis. I tot i que la noció de “nostàlgia” (怀旧) no és expressada textualment en els primers poemes, l'obra conté ja evocacions del passat i del sofriment individual que apunten cap a aquesta sensibilitat. En certs cants (especialment els *feng* de la gent comuna) se sent el pes de l'exili, la pèrdua i el record de les arrels, fins i tot enmig d'imatges bucòliques. Aquest esperit es pot veure com el germen de la llarga tradició de la literatura nostàlgica xinesa. Això permet que el poema suggereixi melangia i enyorança de manera elegant. De fet, els poemes han estat històricament considerats un “niu” de la tradició literària xinesa: inspiren temes i estils que reapareixen.

Aquestes línies temàtiques es poden traçar des del *Shijing* fins a la dinastia Tang. Els poetes, com el mateix Li Bai i Du Fu, van integrar aquesta nostàlgia clàssica als seus versos. Tanmateix, ho van fer cada un segons la seva veu personal. Li Bai, per exemple, havia estudiat els clàssics confucians (inclòs el *Shijing*) des de jove. Així, en Li Bai sovint emprava motius clàssics: la lluna plena, la separació amb un amic, la naturalesa nocturna... D'altra banda en Du Fu recorre a escenes quotidianes (famílies esgarrades pel front, exiliats al camp, sentiments compartits a la llum de la lluna) per transmetre un record constant de la seva pàtria esquerdada. Sense citar un poema concret, podem dir que l'herència del *Shijing* en Du Fu es percep en l'ús de la natura com a mitjà de reflexió i en la complicitat de les emocions. Alhora, Du Fu amplia l'abast líric amb la consciència històrica, però sempre amb un fil nostàlgic: com escriu Meng et al. (2025), Li Bai “dona als seus versos elegància i grandiositat”, mentre Du Fu hi aboca “una profunda dimensió melancòlica”. Això il·lustra com la tradició nostàlgica del *Shijing*, si bé reelaborada, és present també en els poetes Tang més lírics i morals, especialment a través de les imatges clàssiques de la lluna, el salze partida o el record nocturn.

A més, la memòria persistents de figures ancestrals i el desig de tornar a èpoques més senzilles i virtuoses també es percep en el *Shijing*. Els poemes mostren un sentit de reverència per les arrels culturals i els valors del passat, contribuint a una nostàlgia per els temps quan l'ordre governamental es considerava just i harmònic.

El *Shijing* és un text essencial per entendre el paper de la nostàlgia en la poesia xinesa primerenca i el pensament. A través dels seus poemes diversos i carregats d'emoció, expressa el desig per les connexions perdudes, el desig per un passat harmònic i estable, i l'apreciació

pel món natural com a mitjà per afrontar el pas del temps. En el context més ampli de la literatura xinesa, va establir les bases per a l'exploració de la nostàlgia com a tema poètic, influenciant obres posteriors que reflectirien circumstàncies personals i socials.

3.4 Evolució de la nostàlgia a la lírica xinesa moderna

Sabem que és un tema recurrent a la literatura xinesa, i que a més ha evolucionat al llarg dels mil·lennis. Des dels primers escrits fins a les obres contemporànies, els autors xinesos han utilitzat la nostàlgia per reflectir experiències personals, canvis històrics, transformacions culturals i fins i tot turbulències polítiques. Aquest tema ha evolucionat a través dels diferents períodes dinàstics, cadascun dels quals ha contribuït a la seva transformació, ja que la literatura es va veure modelada pel canvi constant en el paisatge social, cultural i polític de la Xina.

Literatura xinesa antiga: Les primeres expressions de la nostàlgia

Les arrels de la nostàlgia a la literatura xinesa es poden rastrejar al *Shijing* (segle XI-VI aC), un dels textos literaris més antics de la Xina. Com ja hem vist, aquest conjunt de cançons populars, himnes i odes expressa una gran varietat d'emocions humanes, incloent-hi la sensació de desig, separació i l'enyorança. Els sentiments de desig expressats urant l'obra estan profundament arrelats en la pèrdua de la connexió humana, ja sigui per la marxa d'un amant o la separació d'una comunitat estimada.

Un dels dominis en què la nostàlgia es manifesta en el *Shijing* és a través de la temàtica de l'amor i la pèrdua. Molts dels poemes expressen un desig de tornar a un temps en què les relacions eren intactes i sense problemes, revelant una enyorança per l'alegria i la harmonia perdudes. Per exemple, diversos poemes descriuen com les dones joves lamenten la marxa dels seus marits o amants, reflectint una enyorança per un passat idealitzat quan les seves relacions eren felices i estables. Els poemes també evoquen nostàlgia per un temps més primitiu i harmoniós, que seguiria sent una temàtica a la literatura xinesa posterior.

Literatura clàssica i medieval: La dinastia Tang i el cim de la nostàlgia poètica

Durant la dinastia Tang (618-907 dC), la poesia xinesa va arribar al seu apogeu, i la nostàlgia va començar a adoptar formes més sofisticades i complexes, especialment a través de les obres de dos dels més grans poetes de la història xinesa: Li Bai i Du Fu.

Dinastia Song: Nostàlgia pel passat com a reflexió política

La dinastia Song (960-1279 dC) va suposar un canvi en el paisatge cultural i filosòfic de la Xina. Els ideals confucians van florir durant aquest període, donant lloc a una nova onada de nostàlgia vinculada amb la noció de govern moral i refinament cultural. Durant aquesta època, molts poetes, especialment a la dinastia Song del Sud, miraven al passat daurat de la dinastia Tang com a model de gran cultura i èxit. Aquest desig pel passat sovint es va expressar mitjançant referències a la glòria perduda, l'elegància reial i el desig de tornar a una època més estable.

La noció de “*Tianxia*” o “*Tot sota el cel*”, una visió idealitzada d'una societat pacífica i harmònica, es va convertir en un tema central en les obres de poetes com Su Shi i Li Qingzhao. Su Shi, en particular, va escriure poemes que reflectien tant el desig d'una època millor i més harmònica com la desil·lusió amb la inestabilitat política de la dinastia Song del Nord. La seva nostàlgia està arrelada en l'esperança de la restauració de l'ordre i la virtut, tant en el govern com en la societat en general.

Dinasties Ming i Qing: Nostàlgia pel passat i la caiguda de l'imperi

Durant les dinasties Ming (1368-1644) i Qing (1644-1912), la nostàlgia es va vincular més directament amb esdeveniments històrics i el canvi cultural. Els poetes d'aquestes èpoques sovint expressaven un desig profund per la glòria de les dinasties passades, especialment les dinasties Tang i Han, que eren vistes com les èpoques daurades de cultura i assoliments. Mentre aquestes èpoques posteriors veien el declivi del poder imperial, especialment a causa de les invasions estrangeres i les rebel·lions internes, la nostàlgia es va convertir en una manera perquè els autors critiquessin el present i desitgessin tornar a temps més estables.

En les obres de poetes com Wang Shizhen i Zhu Xi, la nostàlgia pel passat antic no només tractava de la recerca de pau i bellesa, sinó també de la reflexió filosòfica sobre la impermanència dels assumptes humans. La caiguda de la dinastia Ming i l'ascens de la Qing va marcar un període de turbulències polítiques, i molts escriptors van veure la seva nostàlgia com una forma de dolor per la pèrdua de valors culturals i l'erosió de l'antic ordre.

Literatura xinesa moderna: Nostàlgia davant la revolució i el canvi

A mesura que la Xina va entrar al segle XX, el tema de la nostàlgia va adquirir nous significats, especialment en el context de la revolució i la modernització. L'enderrocament de la dinastia Qing el 1911 i l'ascens de la República de la Xina van comportar profunds canvis socials i polítics, i la nostàlgia va esdevenir un vehicle tant de reflexió com de crítica. Escriptors com Lu Xun sovint expressaven una nostàlgia pel vibrant i ric passat cultural de la Xina, tot i que les seves obres també eren crítiques amb les tradicions opressores que havien portat a la caiguda de la Xina.

A mitjans del segle XX, la Revolució Cultural (1966-1976) va complicar encara més el paper de la nostàlgia a la literatura xinesa. Amb l'enfocament del govern en la puresa ideològica, moltes parts de la cultura tradicional van ser descartades o reprimides. Com a resultat, els escriptors post-revolucionaris com Yu Hua i Mo Yan van començar a reflexionar sobre el cost emocional de la pèrdua, la destrucció cultural i el conflicte entre els valors tradicionals i les pressions de la modernització.

En la literatura xinesa contemporània, la nostàlgia es continua explorant de múltiples maneres: com una resposta a la ràpida urbanització, la pèrdua de la vida rural i l'erosió dels llaços familiars i culturals. Autors com Zhang Ailing i Wang Anyi exploren temes de pèrdua personal, lluny de l'antic, i la tensió entre la tradició i la modernitat en un món en ràpida transformació.

L'evolució de la nostàlgia a la literatura xinesa reflecteix la història complexa i tumultuosa del país. Des de les antigues odes del *Shijing* fins als reflexius poemes de la dinastia Tang i les dinasties posteriors, la nostàlgia ha servit tant com una resposta emocional a la pèrdua personal com un comentari polític sobre la impermanència dels costums socials i culturals. En els temps moderns, la nostàlgia continua sent una eina per reflexionar sobre la transició de la Xina des d'una societat agrícola tradicional fins a una nació moderna, industrialitzada, capturant les tensions entre modernització, memòria i desig pel passat.

4. La nostàlgia a la lírica castellana

4.1. Característiques i temes recurrents de la nostàlgia en la poesia castellana

La nostàlgia ha estat un tema recurrent a la literatura castellana al llarg dels segles,

desenvolupant-se de formes particulars que reflecteixen les característiques socials, culturals i polítiques de cada període. Des de les primeres manifestacions literàries a l'edat mitjana fins a la literatura contemporània, la nostàlgia ha estat una eina literària que permet explorar la memòria, el pas del temps, la pèrdua i el desig de retornar a èpoques passades. A continuació, es detallen alguns dels temes més recurrents de la nostàlgia a la literatura castellana i les particularitats del seu tractament dins d'aquesta tradició literària.

L'exili i la separació com a fonts de nostàlgia

El tema de l'exili ha estat una de les principals fonts de nostàlgia en moments de gran crisi política o social. A diferència d'altres formes més personals o existencials, la nostàlgia de l'exili adquireix una dimensió col·lectiva i històrica, ja que implica la pèrdua d'una pàtria, d'una cultura compartida i d'un espai de pertinença. Aquesta temàtica va adquirir una força especial al segle XX, durant i després de la Guerra Civil Espanyola, quan molts intel·lectuals i artistes es van veure obligats a abandonar el país.

Un dels exemples més poderosos d'aquesta experiència és el poema "*Hoy las nubes*" de Rafael Alberti, escrit durant el seu exili a l'Argentina. En aquests versos, l'autor recorre a la imatge poètica dels núvols que li porten el mapa d'Espanya com un símbol de la memòria i de l'anhel de retorn. El contrast entre la petitesa del mapa projectat sobre el riu i la grandesa de l'ombra que genera expressa, metafòricament, com el record del país, amplificat per la distància i l'enyor, esdevé enorme en l'interior del poeta. L'ombra que es veu "plena de cavalls" evoca la guerra, la pèrdua i el moviment forçat, però també és l'espai on ell, simbòlicament, intenta trobar la seva casa i el seu poble. Aquest gest de buscar dins l'ombra allò que ha deixat enrere encapsula perfectament la naturalesa contradictòria de la nostàlgia: una necessitat de retorn que sap que no pot culminar. Així, el poema converteix el record de la terra natal en una forma de resistència interior, i l'enyor en un vincle viu amb una identitat que, tot i l'absència, es manté present.

*Hoy las nubes me trajeron,
volando, el mapa de España.
¡Qué pequeño sobre el río,
y qué grande sobre el paso
la sombra que proyectaba!.*

*Se le llenó de caballos
la sombra que proyectaba.
Yo, a caballo, por su sombra
busqué mi pueblo y mi casa.
(...)*

[Avui els núvols em van portar, / volant, el mapa d'Espanya. / Que petit sobre el riu, / i que gran sobre el pas / l'ombra que projectava! / Se li va omplir de cavalls / l'ombra que projectava. / Jo, a cavall, per la seva ombra / vaig buscar el meu poble i casa meva. (...)]

La nostàlgia per la natura i la vida rural

A la literatura castellana, especialment durant el Renaixement i el Barroc, es percep una constant exaltació de la natura i de la vida rural, com una forma de nostàlgia cap a un món perdut. Aquesta visió es vincula al pastoralisme i a una crítica de les societats urbanes que, sovint, són presentades com opressives, corruptes o artificials. A través de l'obra de poetes com Garcilaso de la Vega i Fray Luis de León, la natura no només es presenta com un lloc de pau, sinó també com un espai on es restauren els vincles entre l'ésser humà i el món que l'envolta.

En aquest sentit, la “*Oda a la vida retirada*” de Fray Luis de León és una expressió clara d'aquesta nostàlgia per una existència senzilla i en harmonia amb la natura. El poeta enalteix la vida allunyada del “*soroll mundà*”, un món social marcat per l'ambició, el luxe i la vanitat, i contraposat a la serenor d'una vida retirada, guiada per la contemplació i la saviesa. Els versos presenten una idealització del retir eremític, heretada de la tradició clàssica i cristiana, però amb una càrrega afectiva que fa de la natura una llar espiritual. Aquesta enyorança per una vida pura, sense ostentacions ni jerarquies, reflecteix el desig de tornar a una forma de vida més autèntica, més pròxima als valors interiors i a la quietud contemplativa.

*¡Qué descansada vida
la del que huye del mundanal ruído,
y sigue la escondida
senda, por donde han ido
los pocos sabios que en el mundo han sido;*

*Que no le enturbia el pecho
de los soberbios grandes el estado,*

*ni del dorado techo
se admira, fabricado
del sabio Moro, en jaspe sustentado!*

*[Quina vida tan reposada / la d'aquell que fuig del soroll mundà, / i segueix la senda
amagada, / per on han anat / els pocs savis que al món han estat; / Que no li enterboleix el pit /
l'estat / dels orgullosos poderosos, / ni s'admira del sostre daurat, / construït pel savi moro,
i sostingut amb jaspi preciós.]*

A través de la comparació entre la vida senzilla i les complicacions de la societat urbana, els escriptors castellans reflecteixen el malestar amb un present percebut com a distant de la puresa natural. Aquesta forma de nostàlgia continua present en autors posteriors, com Luis Cernuda o Antonio Machado, que idealitzen la natura com un lloc de refugi i harmonia, lluny de la tensió social i política.

El pas del temps i la melancolia

La nostàlgia pel temps perdut és un dels elements més universals de la literatura castellana, i adquireix una força particular en l'obra de Gustavo Adolfo Bécquer. En la seva poesia romàntica, aquest sentiment es presenta com una ferida oberta, íntima i irreparable, que sorgeix del record d'un amor perdut i d'uns instants irrepetibles. A “*Rima LIII*”, Bécquer expressa amb intensitat lírica la impossibilitat de recuperar el que un dia va ser únic i preciós: ni la natura, amb el seu cicle renovador, ni els gestos externs podran repetir el vincle emocional viscut. Els elements naturals (orenetes, flors, paraules) esdevenen símbols d'allò que retorna cíclicament, però que mai més no serà igual. Aquest contrast entre el que torna i el que ja no pot tornar tal com era és el nucli de la nostàlgia que s'explora al text. En aquest poema, l'experiència amorosa i la bellesa viscuda es converteixen en records irrepetibles, i això accentua una visió tràgica del pas del temps. La ferida del record es converteix en matèria poètica, i la nostàlgia passa a ser una forma de resistència contra l'oblit, encara que amb plena consciència que allò que es va perdre.

*Volverán las oscuras golondrinas
en tu balcón sus nidos a colgar,
y otra vez con el ala a sus cristales
jugando llamarán.*

Pero aquellas que el vuelo refrenaban

*tu hermosura y mi dicha a contemplar,
aquellas que aprendieron nuestros nombres...
¡esas... no volverán!
(...)*

*[Tornaran les fosques orenetes / al teu balcó a penjar els seus nius, / i una altra vegada, amb /
l'ala als seus vidres, / jugant, trucaran. / Però aquelles que el vol refrenaven / per admirar la
teva bellesa i la meva felicitat, / aquelles que van aprendre els nostres noms... / aquelles... no
tornaran! (...)]*

La crítica a la pèrdua cultural i la tradició

La reflexió sobre la pèrdua de valors culturals i tradicions que abans definien una societat considerada noble, heroica o exemplar és una altra vessant. Aquesta forma de nostàlgia no només idealitza el passat, sinó que el contraposa críticament al present, vist sovint com decadent, superficial o allunyat dels ideals col·lectius d'antany. Més que una evocació emocional, la nostàlgia es converteix així en una denúncia del deteriorament dels fonaments morals i culturals que sustentaven una època anterior. Aquesta crítica és especialment present en l'obra medieval i renaixentista, on es valora la memòria com a eina per preservar allò que el temps i els canvis han erosionat.

Aquesta tensió entre passat i present es veu clarament en la “*Copla XVI*” de Jorge Manrique, dins les “*Coplas por la muerte de su padre*”. En aquest fragment, l'autor es pregunta pel destí de reis, cavallers i nobles del passat, amb una mirada crítica i melancòlica. La seva enumeració de figures històriques i símbols de glòria ja extingida (“*el rei don Juan*”, “*els infants d’Aragó*”, “*tant galà*”) no és una meditació sobre la mort, sinó una denúncia del caràcter efímer del poder i de les accions humanes. Les justes, tornejos i ornaments es converteixen en paraules del poeta, simples “*fantasies*” i “*verdures de las eres*”, imatges de vanitat i fragilitat. Aquesta mirada projecta un sentiment profund de pèrdua i d’enyor per un món que, si bé desaparegut, encara viu en la memòria cultural com un referent de grandesa.

*Qué se hizo el rey don Juan?
Los infantes de Aragón,
¿qué se hizieron?
¿Qué fue de tanto galán?*

*¿Qué fue de tanta invención
como traxieron?*

*Las justas y los torneos, paramentos, bordaduras y cimeras
¿fueron sino devaneos?
¡Qué fueron sino verduras
de las heras?*

[Què se'n va fer del rei Joan? / Els infants d'Aragó, què se'n van fer? / Què va ser de tant galà? / Què va ser de tanta invenció com van portar? / Les justes i els tornejos, paraments, / brodats i cimeres, / no van ser sinó fantasies? / Què van ser sinó verdures / de les eres?]

4.2 Antonio Machado i Luís Cernuda: la idealització del passat

En la tradició lírica hispànica, tant Antonio Machado com Luís Cernuda mostren una vivència nostàlgica del passat, tot i partint de visions molt diferents. Machado, de la Generació del 98, idealitza les terres castellanes i la infància andalusa com a paradís perdut. Als seus poemes, els paisatges naturals no són només escenari, sinó reflex de l'ànima. Així, en composicions relacionades amb Sòria (“*Recuerdos*”), Machado s'acomiada de la seva “*tierra de Soria*” amb nostàlgia. Les seves imatges (el cor que “s’hidrata” al record, les “valls florides” del record) subratllen una idealització d’un passat rural radiant. De fet, es pot dir que en la poesia de Machado persisteix obsessivament el record d’escenes de la infància i que sovint apareix el motiu del paradís perdut recuperat només per la memòria.

Per la seva banda, Cernuda, membre de la Generació del 27, expressa la seva nostàlgia principalment en relació amb l’exili i la pèrdua de la pàtria. Al poemari “*Ocnos*” s’inclou el poema “*Es lástima que fuera mi tierra*”, on el poeta diu que el seu vers prové de “*la separación y la nostalgia por la que fue mi tierra*”. Aquests versos evidencien que la seva poesia neix del dolor d’haver de viure lluny d’Espanya (“*por la que fue mi tierra*”). Tot i l’amarga valoració de la realitat espanyola posterior, la seva pròpia identitat com a “espanyol sense ganes” només és concebible lligada a la terra natal. Mentre Machado tendeix a enaltir un passat idíl·lic (aquell món d’infantesa i camps somiat) Cernuda en exalta la pèrdua trista. La seva obra mostra la nostàlgia i la separació com a origen dels seus versos. En ambdós casos, però, el passat és un referent ideal (per a Machado, un paradís natural; per a Cernuda, una pàtria a la qual no pot tornar), i s’utilitza com a patrimoni emocional al qual retornar en la ficció poètica.

La nostàlgia en la poesia del Romanticisme castellà

En el Romanticisme castellà, la nostàlgia adquireix una forma encara més complexa i melancòlica. El romanticisme és un moviment literari que sorgeix a finals del segle XVIII i principis del segle XIX, marcat per un sentiment de rebuig envers les convencions clàssiques i una voluntat d'expressió personal intensa. Els poetes romàntics espanyols, com José de Espronceda, Gustavo Adolfo Bécquer i Mariano José de Larra, també utilitzen la nostàlgia com una eina literària per a evocar la pèrdua i la incomoditat davant el present.

El Romanticisme busca despertar sentiments profunds i apassionats de tristesa, allunyament i desesperança, que s'expressen a través de la nostàlgia de l'amor perdut i la nostàlgia per la llibertat que el poeta no pot aconseguir. La melancolia del passat idealitzat és una de les seves característiques més marcades, i en els romàntics castellans es veu una clara tendència a exaltar la fugacitat de la vida i la naturalesa com una forma de reflexió personal.

Bécquer, per exemple, a les seves *Rimas*, crea un espai literari ple de nostàlgia per l'amor perdut i la recerca del temps passat, com una manera de confrontar-se amb la seva pròpia existència. Aquesta nostàlgia no es presenta com una evasió, sinó com una forma de consciència de la finitud humana. El temps, l'amor i la mort esdevenen els temes centrals d'aquesta nostàlgia romàntica, que s'expressa amb un més gran pes emocional i passional que en la idealització serena de Garcilaso o en la reflexió existencial de Machado.

4.4 L'evolució de la nostàlgia en la literatura castellana

La nostàlgia ha estat un tema recurrent al llarg de la història de la literatura castellana, tot i que la seva expressió i significat han variat en funció dels contextos històrics, socials i literaris. Des dels seus orígens a l'edat mitjana fins a la literatura contemporània, la nostàlgia ha estat utilitzada de diverses maneres: com un sentiment personal de pèrdua, com una crítica social o com una reflexió sobre el pas del temps i la identitat. Al llarg dels segles, aquest tema ha servit tant per evocar la memòria de temps passats com per reflexionar sobre la inevitabilitat de la mort i el canvi.

La nostàlgia medieval: l'elegia i el lament pel passat

A l'edat mitjana, la literatura castellana reflecteix un sentiment de nostàlgia principalment a través de l'elegia i el lament per la pèrdua de persones estimades, així com per la nostàlgia d'un

passat considerat ideal o perdut. L'obra més representativa d'aquest període és el "*Cantar de mío Cid*", un poema èpic que, tot i centrar-se en la glòria i les gestes del Cid, també presenta una profunda melancolia per la pèrdua de la unitat familiar i l'exili. El Cid, al llarg del poema, es veu obligat a deixar enrere la seva llar i la seva terra, la qual cosa li provoca una sensació de desarrelament i d'avorriment pel qual ha perdut, tot i que aquesta nostàlgia no es dirigeix a un passat idealitzat, sinó a la pèrdua de la dignitat personal i l'honor.

En aquesta època també apareix la lírica medieval d'autors com Jorge Manrique. A la seva obra "*Coplas por la muerte de su padre*", Manrique reflexiona sobre la transitorietat de la vida i el pas del temps. Tot i que el tema principal és la mort, el poema reflecteix una certa nostàlgia per la vida anterior, especialment pel passat noble del seu pare, i pel sentit de justícia i honor que marcava la societat medieval. La mortalitat del seu pare, i la inevitabilitat del pas del temps, generen una profunda melancolia pel caràcter irreversible del canvi i el sentiment de pèrdua que aquest comporta.

Aquest sentiment de nostàlgia cap a un passat millor i perdut, típic de l'edat mitjana, es caracteritza per una visió pessimista del pas del temps i una idealització del món anterior, especialment en relació amb la mort i l'ordre social. Els poetes medievals presenten un món que, tot i estar ple de certes moralitats, està marcat per la consciència que tot és efímer.

El Renaixement: nostàlgia per un món perdut d'harmonia i bellesa

Amb l'arribada del Renaixement, la visió de la nostàlgia canvia i s'adapta als nous ideals humanistes. Els poetes d'aquesta època, influïts per les idees clàssiques de Grècia i Roma, comencen a idealitzar un món que consideren més harmònic i equilibrat. La nostàlgia ja no es refereix només a la mort o la pèrdua de persones estimades, sinó que també s'orienta cap a una recerca de la bellesa i la perfecció en la natura i en la vida quotidiana.

Autors com Garcilaso de la Vega i Juan Boscán comencen a expressar una nostàlgia per un passat idealitzat relacionat amb l'harmonia entre l'home i la natura. En els versos de Garcilaso, la naturalesa es converteix en un refugi ideal en què el poeta busca escapar de les tensions del món cortesà. La poesia de Garcilaso està marcada per un profund sentiment de melancolia, però també de recerca de bellesa i equilibri. El paisatge bucòlic i pastoral és el lloc on el poeta troba consol i pau, un lloc allunyat dels problemes de la societat cortesana.

En aquest període, la nostàlgia s'associa amb la idealització d'un passat mitològic o de la vida rural, com una manera d'escapar de la societat corrupta. Aquest concepte de nostàlgia com a recerca de la puresa i senzillesa es reflectirà en les obres d'autors posteriors, però ja des del Renaixement podem observar el culte a la bellesa idealitzada com un tema recurrent.

El Barroc: nostàlgia per la fugacitat del temps i la mort

En el Barroc, la nostàlgia esdevé més fosca i es converteix en una reflexió melancòlica sobre la fugacitat de la vida, la mortalitat humana i la decadència de la societat. El sentiment de nostàlgia en aquesta època és més agut, ja que es viu una profunda sensació de desengany. Aquesta dècada de crisi social, política i religiosa a Europa va portar els poetes barrocs a veure el món com un lloc marcat pel sofriment i la transitorietat.

Autors com Luis de Góngora, Francisco de Quevedo i Tirso de Molina exploren la nostàlgia des d'una perspectiva més existencial i pessimista. A les seves obres, la nostàlgia ja no és només un sentiment de pèrdua, sinó una reflexió sobre el caràcter efímer de totes les coses. El tema del memento mori (record de la mort) es converteix en una constant a la poesia barroca, especialment en l'obra de Quevedo, qui utilitza la nostàlgia per reconèixer la imparable decadència de l'ésser humà i de la societat.

El Romanticisme: la nostàlgia per la llibertat i la identitat

El Romanticisme, que sorgeix al segle XIX, introdueix un canvi radical en la manera en què es tracta la nostàlgia. En lloc de ser un sentiment de pèrdua exclusivament relacionat amb la mort o la decadència, la nostàlgia en el Romanticisme es converteix en una recerca de llibertat i un anhel pel passat en què l'home se sentia més connectat amb la seva llibertat natural. En aquest sentit, la nostàlgia romàntica es converteix en una resposta a les restriccions socials i polítiques de l'època, especialment en un context de revoltes i canvis socials a Europa.

A la literatura castellana, autors com José de Espronceda, Gustavo Adolfo Bécquer i Mariano José de Larra recorren a la nostàlgia per expressar un anhel pel temps passat de llibertat i per denunciar l'opressió del present.

La nostàlgia a la literatura contemporània: un tema universal

Al llarg del segle XX i fins a l'actualitat, la nostàlgia en la literatura castellana ha continuat

evolucionant. A la literatura contemporània, la nostàlgia ja no està vinculada exclusivament amb la mort o el pas del temps, sinó que s'ha convertit en una eina literària per explorar temes més universals com el desarrelament, l'exili, la identitat i la memòria col·lectiva.

En autors com Carmen Martín Gaité o Juan Benet, la nostàlgia es presenta com una reflexió sobre el passat recent, marcat per tensions polítiques o la guerra civil. A les seves obres, la nostàlgia es converteix en un espai de reconstrucció de la memòria personal i col·lectiva, on s'exploren les pèrdues no només emocionals, sinó també històriques.

La nostàlgia a la literatura contemporània es manifesta com una eina crítica per explorar com el passat influeix en el present i com les societats modernes es relacionen amb la seva història, la qual cosa converteix aquest tema en un sentiment universal de reflexió sobre els canvis socials i culturals.

5. Comparació entre la nostàlgia a la lírica xinesa i castellana

5.1 Similituds en la representació de la nostàlgia

Un dels punts de convergència més significatius entre la lírica xinesa de la dinastia Tang i la literatura castellana es troba en l'ús de la nostàlgia com a eina per elaborar una poètica de l'exili. Tot i provenir de contextos culturals i històrics molt diferents, amb estructures socials, creences i formes d'expressió diverses, ambdues tradicions comparteixen la idea que l'allunyament, ja sigui físic, emocional o simbòlic, desperta una veu lírica intensament marcada per la consciència de la pèrdua. L'exili es converteix, en aquest sentit, en una condició existencial i estètica (més que no una circumstància històrica) la qual activa la memòria, transforma el paisatge i interroga la identitat. El poema, com a vehicle d'aquesta experiència, es converteix en un espai de reconstrucció emocional on el record, el desig i el dolor es combinen per donar forma a una nostàlgia profundament articulada.

A la Xina Tang, les obres tenien un pes determinant en la vida política i intel·lectual. Els poetes eren, alhora, funcionaris i lletrats, formats en els clàssics i compromesos amb l'ideal confucianista de servei a l'Estat. Aquesta implicació directa amb la vida pública comportava que qualsevol canvi polític, com els habituals moviments de cort, les purgues o les rebel·lions, tinguessin un impacte immediat sobre la trajectòria vital i literària dels autors. L'exili no era

només una exclusió geogràfica, sinó un desplaçament de l'ordre moral i simbòlic. Durant la Rebel·lió d'An Lushan (755–763), un episodi tràgic que va posar en crisi l'equilibri de l'imperi, molts poetes van ser forçats a abandonar les seves ciutats i càrrecs, veient-se separats de les seves famílies i del centre polític.

En Du Fu, sovint considerat el poeta més profundament compromès amb la realitat històrica del seu temps, va experimentar aquest exili amb una intensitat que va marcar profundament la seva obra. Com hem vist abans en el seu poema “*Davant la primavera*”, escrit en plena guerra civil, l'autor expressa amb concisió la tensió entre el món natural, el qual sembla continuar indiferent o immutable, i el món humà, profundament sacsejat per la destrucció: *Amb tot l'estat fet trossos, els monts i els rius romanen. / Ciutat primaveral: herba i arbres que fullen.*

Aquest contrast evidencia la naturalesa tràgica de l'exili: l'ordre humà, amb les seves estructures polítiques i vincles afectius, pot esfondrar-se, mentre que el paisatge continua el seu cicle indiferent. Es representa la nostàlgia d'un funcionari allunyat del seu deure, d'un pare separat dels seus fills, però també la d'un intel·lectual que veu desaparèixer l'ordre simbòlic que sostenia la civilització. La natura, tot i la seva bellesa, no ofereix consol; al contrari, accentua el sentiment de pèrdua.

De manera paral·lela, la literatura espanyola del segle XX ofereix també una poètica de l'exili fortament impregnada de nostàlgia, especialment després de la Guerra Civil (1936–1939), quan molts escriptors republicans es van veure obligats a abandonar el país. En aquest context, la paraula es converteix en eina de resistència, però també en refugi i elegia. Com hem vist a l'exemple anteriorment, una de les obres més representatives d'aquesta nostàlgia en exili és “*Hoy las nubes*”, on la imatge poètica d'un mapa d'Espanya projectat pel cel es transforma en una metàfora vívida del record que torna i pren cos en la imaginació:

*Hoy las nubes me trajeron,
volando, el mapa de España.
¡Qué pequeño sobre el río,
y qué grande sobre el paso
la sombra que proyectaba!*

El contrast entre la petitesa física del mapa i la grandesa de la seva ombra és revelador: no es tracta d'una descripció realista, sinó d'una projecció emocional. La “*ombra*” d'Espanya és més gran que la seva presència concreta, perquè és una presència interior, carregada de memòria i de sentiment. Com en els versos de Du Fu, el paisatge és simbòlic: ja no parla del món tal com

és, sinó del món tal com és recordat o somiat.

A mesura que avança el poema, la nostàlgia es concreta en l'intent de retorn simbòlic. El poeta cavalca per l'ombra de la seva pàtria buscant el poble i la casa perduts:

*Yo, a caballo, por su sombra
busqué **mi pueblo y mi casa.***

Tant en la literatura xinesa de la dinastia Tang com en la tradició literària castellana, el motiu del retorn a la llar, al poble natal o a la pàtria (una experiència vital marcada pel desarrelament i l'enyorança) constitueix una de les formes més arrelades i persistents de representació de la nostàlgia. Aquesta coincidència entre cultures es basa en la idea profunda i universal del lloc d'origen com un espai ple d'emocions, identitat i records. En la poesia Tang, el concepte de *guxiang* (故乡), que literalment significa "antiga llar" o "lloc natal", té una càrrega semàntica i simbòlica que supera la mera geografia: es tracta d'un espai on es concentra l'ideal de comunitat, harmonia natural i continuïtat generacional. En aquest sentit, el *guxiang* no és un lloc físic, també és un marc simbòlic que opera com a eix de l'experiència humana i poètica.

Veiem en el mateix exemple, com es projecta sobre la imatge de la pàtria o del poble natal una càrrega simbòlica que el converteix en un espai gairebé mític. En aquest cas, la pàtria és menys una realitat concreta que un constructe afectiu que concentra el passat, la identitat i la llibertat perduda. Aquest mecanisme és paral·lel al funcionament del concepte xinès: tots dos funcionen com a fixació del desig nostàlgic, com a referents imaginaris d'un ordre que ha estat trencat (per la guerra, l'exili, la mort o el pas del temps) i que ja només es pot recuperar a través de la expressió poètica.

Una altra similitud a destacar és que la natura no és simplement un escenari passiu, també és un espai actiu de projecció emocional i simbòlica, en què es condensa el sentiment. En tots dos contextos culturals, els elements naturals (la lluna, el riu, les estacions, els arbres) són instruments per articular vivències íntimes de pèrdua, absència i record, tot creant una poètica on el món exterior reflecteix el món interior.

En la tradició Tang, els poetes integren com a vehicle de meditació i sentiment. A “*Enyor d’una nit de calma*” de Li Bai, per exemple, la lluna no és només un objecte observat, sinó un mirall emocional que vincula el poeta amb el seu lloc d’origen: “*Aixeque el cap: mire brillar la lluna. / Recline el cap: m’enyore de la llar*”. La lluna és un símbol simultani de llunyania i d’unió, com si la seva presència celestial travessés l’espai i unís les persones sota una mateixa

llum. Aquest ús d'una imatge concreta que evoca una emoció abstracta, reforça la dimensió contemplativa.

Aquest mateix mecanisme simbòlic es troba, amb altres formes, en la poesia castellana del Renaixement, especialment en la tradició pastoral. En les “*Églogas*” de Garcilaso de la Vega, el paisatge idíl·lic, inspirat en els models clàssics de Virgili i Petrarca, no només serveix com a fons escènic sinó com a espai emocionalment carregat. A la “*Égloga I*”, la veu del poeta s'expressa a través de dos pastors, Salicio i Nemoroso, que canten les seves penes amoroses en un entorn natural que sembla suspès en el temps: “*El dolç lamentar de dos pastors...*” El món rural idealitzat, gairebé utòpic, permet al poeta calmar el dolor per la pèrdua amorosa i existencial. Com en la poesia Tang, la natura és refugi i metàfora. No hi ha una descripció objectiva del món natural, sinó una codificació simbòlica del sentiment. En ambdues tradicions, doncs, la natura funciona com a espai de transfiguració del dolor.

5.2 Diferències en valors culturals i formes poètiques

Les diferències culturals entre la lírica xinesa i la castellana es reflecteixen en els seus valors fonamentals i formes literàries, modelats per bagatges filosòfics i religiosos distintius. En la tradició xinesa, les influències confucianistes, taoistes i budistes han estat determinants. El confucianisme tendeix a ressaltar l'harmonia social, el deure filial i el lligam amb la tradició; el taoisme ressalta la unitat amb la natura i l'acceptació del canvi i el budisme accentua la impermanència i el despreniment davant dels patiments de la vida. D'aquesta manera, la poesia xinesa tendeix a adoptar un to contemplatiu, on la nostàlgia sovint s'expressa a través d'idees com el viatge, l'exili o la separació familiar dins d'un món natural. En paraules de Xiang (2015), la concepció xinesa del temps és cíclic, de manera que “recordar el passat es converteix en una experiència metafísica” que revela la nostra participació en un “cicle etern de canvi” (pàgina 205). Aquesta visió filosòfica fa que la nostàlgia xinesa tendeixi a idealitzar moments passats com a reflex de la natura canviant, més que no pas a glorificar la identitat individual. En contrast, la lírica castellana ha estat marcada històricament per la influència cristiana europea i la tradició humanista occidental. El catolicisme espanyol, especialment durant l'Edat Mitjana i el Segle d'Or, sovint introdueix en la poesia reflexions sobre la fugacitat de la vida, el pecat i la redempció. Això es tradueix en un gust per la dramatisme, el conceptisme i metàfores religioses (creus, martiris, paradisos perduts), així com en estructures formals com el sonet renaixentista i la cançó barroca. Per exemple, durant el Barroc espanyol es cultiven tercets, *redondillas* i usos

reiterats de contrastos entre llum i foscor, *carpe diem* i *memento mori*. D'altra banda, la lírica popular castellana (*romances*, *coplas*) incorpora símbols com la mar o la muntanya per evocar la pàtria i el pas del temps. En resum, mentre la lírica xinesa insisteix en la integració amb l'univers i la natura com a símbols dels vincles humans, la castellana tendeix a una expressió més explícita dels sentiments individuals (sovint a la llum dels valors cristians) i a formes estròficament rígides (per exemple el sonet de 14 versos), modelats per la tradició occidental (Wohl et al., 2022).

Les formes poètiques també difereixen: la poesia xinesa clàssica es caracteritza per la brevetat i la fixació rítmica i tonal (regles de quatre o vuit versos regulats, aguda 4 o 8 tònica, paral·lelisme de sintagmes), que força la condensació de l'expressió. A la inversa, la lírica castellana històrica adopta estrofes més llargues, permetent d'aquesta manera una elaboració més semblant a la d'un discurs. Aquest contrast formal repercuteix en la nostàlgia literària: els poetes xinesos sovint comprimeixen l'experiència nostàlgica en imatges concretes i arquetípiques (lluna, fulles seques, camins nevats), mentre que els castellans poden desenvolupar versos més extensos i narratius per explorar el sentiment (per exemple, les llargues elegies o epístoles sobre l'exili). Així doncs, en context comparatiu, les tradicions aporten marcs culturals molt diferents. Els savis i literats xinesos entenen el passat com una part inherent del flux universal, en canvi en la lírica castellana la nostàlgia es manifesta en paraules que sovint dialoguen amb el cos religiós i la història col·lectiva de la pàtria (la pèrdua de drets polítics, el desig de tornada a una Edat d'Or), reflectint valors més lineals propis de la tradició occidental. La diferència entre les filosofies que influencien cada cultura es veu clarament en els motius i recursos: el bucle temporal de la tradició xinesa (on el passat perdura com cicle etern) contrasta amb la visió espanyola d'un passat definit i irrepetible (herència judeocristiana del temps lineal). En resum, les diferències culturals i formals influeixen en com cada tradició literària construeix la nostàlgia: els xinesos interioritzen l'element sentimental mitjançant la natura i la filosofia del canvi, mentre que els castellans la integren en estructures poètiques cultivades per l'herència europea i en valors col·lectius (pàtria, Déu) amb metàfores més centrades en l'individu i l'experiència històrica (exili, territori, símbols religiosos).

5.3 L'ús del temps, l'espai i la natura com a símbols

El temps, a part de ser un element simbòlic, és una de les claus de la configuració nostàlgica. A la poesia castellana, especialment des de l'edat mitjana fins a la modernitat, el temps s'associa

al desengany, a la caducitat de les coses i a la memòria com a refugi. Les “*Coplas por la muerte de su padre*” de Jorge Manrique presenten una concepció dual del temps: el temps terrenal, efímer i corruptible, i el temps etern, que transcendeix el món material. Aquesta visió teològica es transforma en la modernitat en una consciència més secularitzada, com veiem en Antonio Machado, on el temps es percep com un corrent irreversible i íntim que erosiona tots els éssers. El poeta perd alguna cosa de si mateix amb cada passa que fa: el record de la infància, els espais estimats, els éssers absents. En contrast, la poesia Tang, influïda pel pensament budista i taoista, no percep el temps com una línia trencada sinó com un cicle etern de naixement i dissolució. En la poesia d'en Du Fu, el temps pot ser històric i tràgic, com quan lamenta les guerres civils i la ruïna de l'imperi, però també pot esdevenir un mode de contemplació. La contemplació de les estacions, del creixement de l'herba, del vol de les grues, no expressa només el pas del temps, sinó la seva persistència com a flux natural i necessari (Owen, 1977).

L'espai, a diferència del temps, no és només una condició sinó una matèria de projecció simbòlica. A la lírica castellana, l'espai perdut és sovint un espai culturalment carregat: la pàtria, el poble, els camps, el paisatge natal. En el “*Cantar de Mio Cid*”, la noció d'exili és política i també espiritual. L'allunyament del Cid de Castella representa una ruptura amb el seu propi ordre simbòlic. Aquest concepte de desarrelament es transforma en la lírica moderna en una vivència íntima: en Machado, els "camins" i els "camps" no són només llocs físics sinó formes d'evocació interior. En canvi, a la lírica Tang, l'espai es concep sovint com un entorn natural profundament interioritzat. Quan en Wang Wei evoca les muntanyes de Zhongnan o el riu Wei, no ho fa per descriure una geografia externa, sinó per il·luminar un estat espiritual. L'espai és aquí un camí d'anada i tornada: si en la lírica castellana el paisatge pot ser nostàlgia de pèrdua, en la poesia Tang pot ser anhel de retorn a l'origen, no com a lloc concret sinó com a condició de serenitat interior (Jullien, 2011).

En la poesia d'en Bai Juyi, la imatge de l'herba que torna a créixer cada primavera evoca la persistència de la memòria més enllà del dolor. I en Wang Wei, la natura és expressió de la buidesa i alhora de la plenitud: la boira, la llum del capvespre, el so del vent entre bambús. La natura no es contempla com a objecte extern, sinó com a via de comunió amb allò que és. En la poesia castellana, l'ús de símbols naturals també és intens, però amb matisos culturals distints. La mar (símbol doble alhora de llibertat i de frontera) sovint representa la pàtria desitjada i la barrera insuperable per a l'exili. Per exemple, en el poemari *Pleamar* d'Alberti la figura del mar gadità evoca la llunyania d'Andalusia: en el seu poema l'exiliat clama “*No me dejaste,*

mar, mar gaditana (...) que en otras playas tuyas, tan distantes, / iba a llorar (...)”, utilitzant la mar com a metàfora de la separació definitiva. Altres símbols recurrents en la lírica castellana són la muntanya i el camp (com en la poesia rural de Machado), que expressen tant nostàlgia com arrelament. El pas del temps s’il·lustra amb imatges com els rocs erosionats o l’ombra allargada: un cas paradigmàtic és el sonet de Quevedo “*Miré los muros de la patria mía*”, on les runes i la pols són metàfores de la fugacitat del poder i de la memòria perduda.

Així, les tradicions comparteixen l’ús de la naturalesa com a mirall de l’esperit. Els poetes xinesos tendeixen a una interconnexió panteista amb l’entorn, on el món físic revesteix un caràcter de temps etern cíclic. En canvi, els poetes castellans sovint conceben el paisatge de manera narrativa i dual: la natura és escenari dels records, però també un camí per a la conversió i la bondat divina. No obstant això, tots dos contextos reconeixen que certs elements (com la lluna o l’ocàs, el bosc solitari o la mar) activen la reminiscència i la melancolia. En ambdós casos, el temps atmosfèric i geogràfic es converteix en un símbol: en la lírica xinesa expressa la cíclica circularitat de la vida i la mort, i a la castellana, per la seva banda, sol simbolitzar el *carpe diem*, el pas irreparable de la joventut o la promesa d’un més enllà.

Finalment, cal afegir que també la mateixa disposició de l’espai poètic comporta sentits diferents: per a molts poetes xinesos, la distància concreta (ciutats alienes, muntanyes llunyanes) reforça el sentiment de nostàlgia, mentre que en l’àmbit castellà l’horitzó (mar de Gibraltar, ports d’ultramar) sovint simbolitza la llibertat perduda o la llarga espera del retorn.

5.4 El concepte de "temps perdut" en les dues tradicions

El “temps perdut” (la idea que el passat gaudit ha quedat definitivament darrera nostre) és un tòpic literari en moltes cultures, present tant en la lírica xinesa com en la castellana, malgrat diferències de tractament. A Occident, ha estat recollit magistralment per Marcel Proust i d’altres que descriuen com la nostàlgia és una recerca personal del temps passat. En el món hispà, encara que no hi ha un equivalent exacte de Proust, sí hi ha la consciència del temps lineal heretada del cristianisme, que veu el passat com una etapa única que ja no tornarà, cosa que fa que la nostàlgia adquireixi una naturalesa dolorosa. Com a contrast, la tradició xinesa comprèn el passat dins del flux dels temps. Segons Xiang (2015), en la visió xinesa “la trobada amb el paradís” (imatge típica de la nostàlgia) apareix sempre dins el temps, no a fora d’aquest com en la tradició pastoral occidental. Així, mentre en occident el passat feliç es concep com

un paradís irrecuperable fora de la història, en la lírica xinesa aquest paradís (un moment idíl·lic passat) existeix dins de la trajectòria humana i, per tant, la nostàlgia el transforma en una mena de promesa. En termes poètics, la nostàlgia xinesa tendeix a idealitzar un estat passat i reconèixer que la presumpció tràgica d'haver estat completament feliços mai es va concretar.

D'aquesta manera, el temps perdut en el pensament xinès parla de la unió entre record i decaïment etern, significa adonar-se que tot en la vida és una transició. En canvi, la lírica castellana sovint tracta el temps perdut com un dolor personal o col·lectiu irreversible. La pèrdua de la joventut, de la pàtria o de moments romàntics queda marcada per la idea que “mai tornarà”.

En ambdues tradicions, la natura, més que una simple descripció del món exterior, es converteix en un espai on es materialitzen els sentiments humans més profunds. El temps, percebut com una força que escapa a la voluntat de l'individu, s'expressa a través de l'observació de cicles naturals que són alhora bellíssims i efímers. En els dos casos, els poetes utilitzen la natura per parlar del que es perd amb el pas del temps: ja sigui la joventut, l'amor o la pròpia vida. A la poesia xinesa, com a la castellana, l'ús de la natura com a símbol de la pèrdua temporal crea una connexió profunda entre el lector i les emocions humanes universals que travessen les fronteres culturals. La sensació de distància i separació que acompanya aquests textos es veu reflectida en les imatges de la natura, que actuen com a recordatoris del que ha estat i ja no serà, establint un diàleg profund amb la condició humana i la nostra inevitabilitat davant el pas del temps.

5.5 Nostàlgia, identitat i patrimoni cultural: una visió comparativa

La nostàlgia contribueix decisivament a la construcció de la identitat individual i col·lectiva en les dues literatures. A nivell personal, evocar records estimats del passat ajuda a donar coherència entre el jo d'ahir i el d'avui. Sense aquesta continuïtat, la identitat es resent. Xiang (2015) suggereix que rememorar el passat recorda als xinesos la seva pertinença a un “cicle etern”, establint un vincle emocional entre la memòria personal i el flux del temps cultural. De forma similar, la nostàlgia permet als autors castellans enfrontar-se als canvis històrics (com va fer Alberti amb l'exili), reforçant el sentiment del “ser espanyol”. La integració dels coneixements psicològics recolza aquesta visió: Petkanopoulou et al. (2021) demostren que la nostàlgia cap a la cultura d'acollida en individus biculturals promou una orientació més positiva cap a la nova societat, afavorint la integració de la identitat. A nivell col·lectiu, la

nostàlgia pot actuar com un element dinamitzador del patrimoni cultural. Com expliquen Wohl et al. (2022), la nostàlgia col·lectiva és funcional: “consolida la identitat social i motiva els membres del grup a recolzar el retorn a l’estat ‘veritable’ del grup”. Per això, tradicions literàries es basen a partir d’un passat idealitzat que s’expressa poèticament. També, per exemple, l’antiga poesia clàssica xinesa forma part del llegat col·lectiu que reforça una identitat compartida de pàtria. En la tradició castellana, la nostàlgia s’accentua durant l’Edat d’Or literària i en la reivindicació de versos antics com a fonaments de la identitat nacional. Autors exiliats com Alberti o Cernuda utilitzen la nostàlgia per mantenir viu el vincle amb la “pàtria perduda”, transmetent a generacions posteriors el sentiment de pertinença cultural. A més, en llengües veïnes, la saudade i la morriña són formes particulars de nostàlgia de la terra (segons Piñeiro, “la soledat de la terra” és pròpiament nostàlgia) i han estat integrals en les identitats gallegues i portugueses, mostrant encara més la universalitat del tema. En conclusió, la nostàlgia actua com a teixit connectiu entre passat i present tant per a l’ego com per al plural comú cultural. Tant els poetes xinesos com els castellans ho utilitzen per enfortir la continuïtat històrica. De fet, les seves obres il·lustren com la remembrança poètica del passat configura l’autoimatge de comunitats senceres.

6. Conclusions

Les tradicions literàries xinesa i castellana manifesten la nostàlgia amb trets únics, però comparteixen una preocupació universal: el passat i el flux del temps són elements essencials per comprendre la condició humana. En la lírica xinesa aquesta preocupació adquireix un caràcter cíclic i filosòfic. En la castellana, sovint lineal i autobiogràfic. Tot i això, com assenyalen Sedikides et al. (2024), la nostàlgia és “fonamental a la naturalesa humana”, una emoció present en totes les cultures. L’anàlisi comparativa confirma que ambdues tradicions l’exploren, coincidint en molts aspectes: la necessitat de cohesió entre passat i present, l’ús d’imatges naturals per visualitzar sentiments, i la recerca de sentit en la pèrdua. En tots els casos, la nostàlgia dona continuïtat a la identitat personal i col·lectiva, oferint un sentit de pertinença i un punt de vista crític sobre el temps. Cal destacar que aquesta reflexió no és exclusiva de Xina i Espanya. La nostàlgia es troba a totes les literatures mundials amb modalitats pròpies, però sempre com a element clau del patrimoni cultural. En paraules de Wohl et al. (2022), la nostàlgia col·lectiva ajuda a “reclamar un passat imaginat com a model”,

un fenomen que ocorre en moltes societats en crisi. De fet, la nostàlgia s'evidencia en la literatura contemporània global, des de poemes de migració fins a novel·les sobre infantesa: tots comparteixen aquesta anàlisi sentimental del temps. Per tot això, la nostàlgia cal considerar-la un vincle universal entre cultures literàries. Més enllà de les diferències formals o ideològiques, en Xina i a Occident ella segueix sent “un fil conductor de l'ànima humana” (McCann, 1941). La seva presència continua inspirant la poesia i la narrativa, i ajuda els lectors de tot el món a gestionar el passat, l'identitat i l'esperança. Com a tancament reflexiu, val la pena recordar que la nostàlgia ofereix tant consell com consol: ens ensenya a valorar allò que tenim (les arrels i els records) i alhora, reforça el reconeixement que, en última instància, tots compartim l'experiència comuna del pas irremeiable del temps.

7. Referències bibliogràfiques

- Batcho, K. I. (2023). Nostalgia in literature and memoir. *Current Opinion In Psychology*, 50, 101557. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2023.101557>
- Castelli, A. (2022). The Chinese ring of time. *Culture & Psychology*, 30(1), 173-191. <https://doi.org/10.1177/1354067x221147678>
- Cheng, E. J. (2013). *Literary remains: Death, Trauma, and Lu Xun's Refusal to Mourn*. University of Hawaii Press.
- DeWoskin, K. J., & Owen, S. (1977). *The Poetry of the Early Tang*. <https://philpapers.org/rec/DEWTPO-16>
- Ferraté, J. (1992). *Cinquanta poesies de Du Fu*. Quaderns Crema.
- Jullien, F. (2008). *LA GRAN IMAGEN NO TIENE FORMA: O DEL NO-OBJETO POR LA PINTURA*.
- Li, C., Sedikides, C., Wildschut, T., Dang, J., & Liu, L. (2024). Twenty-Two Centuries of Nostalgia in Classical Chinese Poetry. *Journal Of Cross-Cultural Psychology*. <https://doi.org/10.1177/00220221241298232>
- Li, P., & Guojian, C. (1981). Dieciocho poemas de Li Po. *Estudios de Asia y África*, 177-199. <https://doi.org/10.24201/ea.v16i1.712>
- *Libro de los cantos*. (2013). Alianza Editorial Sa.
- Liu, Y. (2023). *Concise Reader of Chinese Literature History*. Springer Nature.
- Meng, Y., Wan, Y., & Kit, C. (2025). Listening to the verses: unveiling phonetic contrasts in Li Bai and Du Fu's poetry. *Humanities And Social Sciences*

Communications, 12(1). <https://doi.org/10.1057/s41599-025-04663-9>

- Petkanopoulou, K., Wildschut, T., & Sedikides, C. (2021). Nostalgia and Biculturalism: How Host-Culture Nostalgia Fosters Bicultural Identity Integration. *Journal Of Cross-Cultural Psychology*, 52(2), 184-191. <https://doi.org/10.1177/0022022120988345>
- Shields, A. M. (2006). Remembering When: The Uses of Nostalgia in the Poetry of Bai Juyi and Yuan Zhen. *Harvard Journal Of Asiatic Studies*, 66(2), 321-361. <https://www.jstor.org/stable/25066818>
- Ugarte, M. (1986). Luis Cernuda and the Poetics of Exile. *MLN*, 101(2), 325. <https://doi.org/10.2307/2905766>
- Wang, Q. (2023). El agua en la poesía de la nostalgia de la tierra natal de Su Shi (Su Dongpo): simbología y contexto. *Estudios de Asia y África*, 59(1), 69-88. <https://doi.org/10.24201/ea.v59i1.2873>
- Wohl, M. J., Stefaniak, A., & Smeekes, A. (2022). Collective nostalgia as a balm for the distressed social identity. *Current Opinion In Psychology*, 49, 101542. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101542>
- Xiang, S. (2015). The irretrievability of the past: nostalgia in Chinese literature from Tang–Song poetry to Ming–Qing san-wen. *International Communication Of Chinese Culture*, 2(3), 205-222. <https://doi.org/10.1007/s40636-015-0027-9>

